

USPOSABLJANJE KMETOV ZA UKREP EKOLOŠKO KMETOVANJE (EK) IZ PROGRAMA RAZVOJA PODEŽELJA REPUBLIKE SLOVENIJE ZA OBDOBJE 2014-2020 V LETU 2018 NADALJEVALNO USPOSABLJANJE

*Avtorji: Tamara Korošec, Marinka Korošec, Marko Černe, Marija Kalan, Mitja Zupančič,
Tatjana Pevec, Igor Škerbot, Darja Pipan, Gabrijela Salobir, Igor Hrovatič,*

Vsebina:

1. Izpolnjevanje zahtev pri izvajanju ukrepa EK
  - 1.1. Evidenca o delovnih opravilih, o vodenju uporabe FFS in vodenju uporabe organskih gnojil
  - 1.2. Zmanjšanje stopnje napake pri izvajanju ukrepa EK
2. Varstvo voda in tal in podnebne spremembe
  - 2.1. Namakanje v EK
  - 2.2. Zaščita pred točo in poplavami
  - 2.3. Zagotavljanje ustrezne reje živali
  - 2.4. Izboljšanje travne ruše v EK
  - 2.5. Ekološko čebelarjenje
  - 2.6. Ekološko semenarjenje
3. Trženje ekoloških izdelkov in izdelkov konkurenčnosti
  - 3.1. Predstavitve e-kataloga za javno naročanje
  - 3.2. Možnost povezovanja za skupni nastop na trgu v okviru PRP 2014-2020
4. Primeri dobrih praks

1. IZPOLNJEVANJE ZAHTEV PRI IZVAJANJU UKREPA EK

Ukrep EK je samostojen ukrep v okviru PRP 2014 – 2020. Namen ukrepa je spodbujanje kmetijskih gospodarstev (KMG) za izvajanje naravi prijaznega načina kmetovanja, ki prispeva k ohranjanju in izboljševanju biotske raznovrstnosti, ohranjanju virov pitne vode, rodovitnosti tal, kulturne kmetijske krajine in k varovanju okolja nasploh. Plačila krijejo le obveznosti, ki presegajo ustrezne obvezne standarde navzkrižne skladnosti (NS), minimalne zahteve za uporabo gnojil in fitofarmaceutskih sredstev (FFS) ter druge ustrezne obvezne zahteve iz nacionalnih predpisov. Pogoji, ki jih upravičenec mora zadostiti za upravičenost:

- je aktivni kmet, kot ga določa zakonodaja EU s področja SKP,
- vpisan je v RKG,
- ima v uporabi vsaj 1 ha kmetijskih površin ali vsaj eno čebeljo

družino;

- je prijavljen oz. obnovi prijavo v kontrolo pri kontrolni organizaciji najpozneje do 31. decembra preteklega leta za tekoče leto (vključitev v več kontrolnih organizacij – potrebno pridobiti certifikat od vseh kontrolnih organizacij),
- ima izdelan program aktivnosti KMG (en skupni program za EK in kmetijsko okoljsko podnebna plačila (KOPOP), če je KMG poleg EK vključena še v KOPOP),
- pridelava semenskega materiala – vpisan v register dobaviteljev semenskega materiala najpozneje do 23. februarja tekočega leta, skladno s predpisom, ki ureja semenski material kmetijskih rastlin.

Zahteve za izvajanje so:

- ukrep EK se mora izvajati ves čas trajanja obveznosti, obseg površin pa se lahko med leti spreminja za največ 10 odstotkov, v skladu s predpisanimi pogoji in zahtevami,
- opravljeno mora biti izobraževanje v obsegu najmanj 6 ur letno (od 1. 1. do 20. 12. tekočega leta),
- v prvem letu obveznosti mora biti izdelan individualni načrt preusmeritve KMG za kmetijo, ki prvič vstopa v kontrolo ekološkega kmetovanja (do 20. 12. tekočega leta);
- kmetija koristi storitev individualnega svetovanja (enkrat v času trajanja obveznosti);
- kmetija redi travojede živali (govedo, drobnica, konji, jele-njad), če uveljavlja plačilo za trajno travinje,
- kmetija mora pridobiti certifikat za ekološko pridelavo kmetijskih pridelkov oziroma predelavo kmetijskih pridelkov oziroma živil, ki ga izda organizacija za kontrolo in certificiranje.

Trajanje in podaljšanje obveznosti:

Obveznosti za izvajanje ukrepa trajajo 5 let, po zaključku pet letnega obdobja je možno letno podaljšanje celotne obveznosti. Odstop od obveznosti za KMG je dovoljen le v primeru:

- višje sile ali izjemnih okoliščin (smrt, dolgotrajne nezmožnost za delo, huda naravna nesreča)
- prenosa dela zemljišč ali celotnega kmetijskega gospodarstva na drugega nosilca. Vsak KMG, ki je uveljavljal zahteve EK v preteklem letu in prenese te obveznosti na drugo KMG mora obvezno sporočiti podatke o teh površinah na obrazcu zmanjšanje ali prenos površin.

Posebnost zahtev:

- Obseg površine, vključene v obveznost, se lahko med leti spreminja za največ 10% glede na vstopno površino (razen v primeru višje sile ali izjemnih okoliščin).
- Če se obseg površine spremeni za več kot 10% zaradi kmetijske rastline, za katero ni mogoče uveljavljati plačila za ukrep EK, je pa ta rastlina primerna za ekološko kmetovanje, se to NE šteje za NEUPRAVIČENO zmanjšanje ali povečanje obsega površin, vključenih v ukrep EK.
- Površine vključene v obveznost se lahko povečajo za več kot 10%, vendar največ za 20% oz. 2 ha glede na vstopno površino – obveznost iz 1. leta se nadaljuje.
- Če upravičenec površine vključene v obveznost poveča za več kot 20% oz. 2 ha glede na vstopno površino, se njegova obstoječa obveznost nadomesti z novo 5 letno obveznostjo za celoten obseg površin, ki vključuje obstoječo in povečano površino.
- Med trajanje obveznosti za ukrep EK se obveznosti ne more zamenjati z drugimi ukrepi razvoja podeželja.
- Za plačilo za trajno travinje mora imeti kmetijsko gospodarstvo obtežbo najmanj 0,2 GVŽ travojedih živali / ha trajnega travinja.
- Če upravičenec v tekočem letu uveljavlja plačilo za ekološko pridelavo semenskega materiala kmetijskih rastlin, na isti površini hkrati ne more uveljavljati plačila za ekološko pridelavo poljščin, krmnih rastlin in vrtnin.

1.1. Evidence o delovnih opravilih, o vodenju uporabe FFS in vodenju uporabe organskih gnojil

Vodenje evidenc spada med osnovne zahteve, predpisane z zakonodajo o ekološkem kmetovanju. Potrebno je redno zapisovanje v zvezek zapisov za ekološke kmetije, ki omogoča vpis vseh dogodkov in s tem izkazovanje dejanskega stanja glede na zahteve

posamezne kontrolne organizacije v katero je KMG vključen. Evidence posameznih kontrolnih organizacij so na voljo pri kontrolnih organizacijah, pri dveh tudi na njihovi spletni strani v E obliki:

- Inštitut za kontrolo in certifikacijo v kmetijstvu in gozdarstvu (skrajšano ime: KON-CERT) Vinarska ulica 14, 2000 Maribor, <http://www.kon-cert.si/obrazci.html>
- Inštitut za kontrolo in certifikacijo Univerze v Mariboru za tehnično preizkušanje in analiziranje (skrajšano ime: IKC - Inštitut za kontrolo in certifikacijo UM); Pivola 8, 2311 Hoče, <http://www.ikc-um.si/ikc-um/ekoloskokmetijstvo-2/zvezek-zapisov/>
- Bureau Veritas d. o. o., Linhartova 49a, 1000 Ljubljana, prejmete evidence po prijavi po e-pošti ali v pisni obliki na dom.
- TÜV SÜD Sava, Stoženska ulica 2, 1000 Ljubljana, www.tuv-sud.si - prejmete evidence po prijavi po e-pošti ali v pisni obliki na dom.

Poleg evidenc o delovnih opravilih, ki jih vodijo kmetje za potrebe certificiranja, je potrebno na kmetiji voditi tudi vse evidence, povezane z ukrepom EK.

KMG, ki so vključeni v ukrep KOPOP in so hkrati vključeni tudi v postopek kontrole EK vodijo združene evidence skladno z Splošnimi navodili za vodenje poenotenih evidenc o delovnih opravilih za ukrep kmetijsko-okoljska - podnebna plačila iz programa razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2014–2020 in ekološkega kmetovanja, dostopnih: <https://www.program-podezelja.si>.

Evidence o delovnih opravilih

V evidencah delovnih opravil se z izpolnjevanjem vseh zahtevanih rubrik zabeležijo delovna opravila iz:

- Rastlinske pridelave
  - Zaščita rastlin
  - Gnojenje
  - Spravilo pridelka
  - Dnevnik delovnih opravil
  - Načrt proizvodnje – kolobar
  - Dokup semenskega materiala

Nekatera opravila je potrebno dodatno dokazovati z dokumentacijo kot npr.: računi, deklaracije, dokazilo o dokupu gnojil ter dokazilo o potrebah po dognojevanju: analiza tal, ter pri uporabi FFS; prognoza: opazovalno obveščevalna služba, prag škodljivcev.

- Živinoreja
  - Stalež živali
  - Povečanje staleža/prihod živil
  - Odhodi živali
  - Zdravljenje živali
  - Dokup krme
  - Nakupi drugih sredstev
- Čebelarstvo
  - Osnovni podatki/premiki
  - Hranjenje čebel
  - Točenje medu in odstranjevanje satnic: datum, opravilo, vrsta meda, količina, oznaka panja
  - Zdravljenje: datum, vrsta zdravila (+ aktivna snov), odme-rek zdravila, način in trajanje zdravljenja, karenca
- Predelava in trženje
  - Seznam proizvodov
  - Recepture
  - Dokupi
  - Evidenca o prodaji
  - Seznam dobaviteljev + seznam odkupovalcev
  - Zaloge

Izvajalec, ki želi pridobiti dovoljenje za izjemo od pravil ekološkega kmetovanja v povezavi s skrajšanjem obdobja preusmeritve, nakupom živali in perutnine, ter odobritev drugih izjem v skladu z zakonodajo ekološkega kmetovanja vložiti na predpisanem obrazcu, ki je na voljo na spletni strani MKGP.

Evidence o vodenju uporabe FFS

Če se na KMG izvajajo ukrepi varstva rastlin, je treba voditi evidenco na predpisanem obrazcu. Uporabnik FFS mora voditi podatke o datumu in uri izvedbe ukrepa, izvedenemu ukrepu, kulturi in površini, polnem trgovskem imenu sredstva, uporabljenem odmerku, uporabi metod varstva rastlin z nizkim tveganjem, uspešnosti uporabljenih ukrepov in metod ter vplivu izvedenega ukrepa na stanje rastlin. Evidenca se hrani skupaj s podatki o uporabi FFS. Račune od nakupa FFS, s katerimi zagotavlja sledljivost od nakupa do uporabe FFS, mora uporabnik FFS hraniti skupaj s podatki o uporabi FFS. Vodenje obrazca »Evidenca o uporabi fitofarmaceutskih sredstev na kmetijskem gospodarstvu – zbirnik za vse površine kmetijskega gospodarstva« se dodatno vodi v primeru kombinacije ukrepov KOPOP in EK. *Vir: Pravilnik o integriranem varstvu rastlin pred škodljivimi organizmi (UL 43/2014)*

Evidence o vodenju uporabe organskih gnojil

V » Evidenci uporabe organskih in mineralnih gnojil za tekoče koledarsko leto« se vodijo podatki, ki jih morajo KMG voditi že v skladu z Uredbo o navzkrižni skladnosti. Evidenco »Zbirnik organskih in mineralnih gnojil - po posameznih vrstah gnojil« se dodatno vodi v primeru kombinacije ukrepov KOPOP in EK na KMG.

- V »Evidenci o uporabi organskih in mineralnih gnojil – zbirnik za vse površine kmetijskega gospodarstva« se vodijo podatki o gnojilih, ki so na KMG, o izhodiščnem stanju, nabavi, porabi, oddaji, prejemu in zalogi gnojil.
- Na KMG je treba hraniti deklaracije za vsako vrsto nabavljenih gnojil in račune, iz katerih je razviden nakup vrste gnojil. V primeru, da upravičenec deklaracije od trgovca ne prejme, se hrani deklaracijo natisnjeno na embalaži, ki je lahko prazna ali polna (lahko tudi za več let).

1.2. Zmanjšanje stopnje napake pri izvajanju ukrepa EK

Najpogostejše kršitve pri ukrepu ekološko kmetovanje, ki jih zahteva Agencija republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja se lahko razdelijo v štiri sklope in sicer:

A) čezmerna prijava površin (ugotovljena pri 14,4% vseh kmetijskih gospodarstev vključenih v ukrep EK),

B) kršitve iz naslova Kataloga kršitev, zavrnitev in ukinitev plačil (ugotovljene pri 11% vseh kmetijskih gospodarstev vključenih v ukrep EK): najpogostejše kršitve znotraj tega sklopa predstavljajo naslednje kršitve: neopravljeno letno usposabljanje, neupravičeno zmanjšanje obsega površin, nedoseganje minimalne obtežbe, neizpolnjevanje zahteve glede informiranja in obveščanja javnosti, neizpolnjevanje minimalnih zahtev za uporabo gnojil (neizpolnjevanje ali pomanjkljivo vodenje evidenc o uporabi organskih in mineralnih gnojil).

C) kršitve s področja navzkrižne skladnosti (kršitve različnih standardov in zahtev navzkrižne skladnosti) (ugotovljene pri 8 % vseh kmetijskih gospodarstev vključenih v ukrep EK): in

D) ostale kršitve – povezane predvsem z neizpolnjevanjem administrativnih pogojev (ugotovljene pri 2,7 % vseh kmetijskih gospodarstev vključenih v ukrep EK): najpogostejšo kršitev znotraj tega sklopa predstavlja kršitev povezana z ne pridobitvijo certifikata za ekološko pridelavo oziroma predelavo kmetijskih

pridelkov oziroma živil za vsaj enega od GERK-ov z zahtevkom Ek (KMG pa so prejeli certifikat za druge površine)

Na podlagi analiziranih podatkov, ki smo jih prejeli s strani ARSKTRP za leto 2017 po izvedenih administrativnih kontrolah in kontrolah na kraju samem ugotovljamo, da se vsebinsko najpogostejše kršitve glede na leto 2016 niso spremenile.

Čezmerna prijava površin

V nadaljevanju vam želimo predstaviti nekaj podrobnosti povezanih z ugotovljeno najpogostejšo kršitvijo. Upravičencem so bila plačila znižana najpogosteje zaradi čezmerne prijave površin in sicer je imelo v letu 2017 čezmerno prijavo površin 492 kmetijskih gospodarstev, ki so imeli skupno kar 606 kršitev iz naslova čezmerne prijave površin, kar pomeni, da je povprečno kmetijsko gospodarstvo, ki je imelo kršitve čezmerne prijave površin, te kršitve imelo na 1,23 skupinah kmetijskih rastlin.

V to skupino kršitev in napak so uvrščene kršitve zaradi prijave:

- o neustrezne rabe kmetijskega zemljišča ali neustrezne kmetijske rastline (neustrezna raba ali rastlina, ki ne sodi v določeno skupino kmetijskih rastlin).
- o površin, ki niso v uporabi KMG
- o neupravičenih kmetijskih in nekmetijskih zemljišč (neupravičene površine: stavbe, ceste, vode, gozd, gozdni rob, močvirje, zelenice, kmetijska zemljišča v zaraščanju - raba 1410, neobdelana kmetijska zemljišča - raba 1600 in drevesa in grmičevje – raba 1500)

Pravilna prijava kmetijskih zemljišč je eden od zelo pomembnih dejavnikov pri uveljavljanju zahtevkov na površino. Kmetijska gospodarstva morajo poskrbeti, da imajo prijavljene samo upravičene površine in da so te površine tudi obdelane, ter da se vse spremembe, ki imajo za posledico spremenjen obseg obdelave na kmetijskih zemljiščih tekom rastne sezone sporočajo sproti (npr. gradnja ceste, skladiščenje kmetijskih ali nekmetijskih proizvodov na upravičenih površinah,...).

Pomembno je tudi, da se v zbirni vlogi prijavi kmetijska rastlina, ki je dejansko posejana na površini oz. da se spremembo kmetijske rastline glede na prijavo v zbirni vlogi sporoči na ARSKTRP v primerih kadar dejanska posejana rastlina spada v drugo skupino kot prijavljena, saj sicer prihaja do neskladja med ugotovljeno skupino kmetijskih rastlin in prijavljeno skupino kmetijskih rastlin in tako kljub prijavljenim kmetijskim površinam prihaja do znižanja plačil zaradi napačno prijavljenih skupin kmetijskih rastlin. Na ornih zemljiščih (v skupini kmetijskih rastlin njive – poljščine ter vrtnine) je bila kot neupravičena kmetijska rastlina najpogosteje ugotovljena trava ali pri vrtninah poljščina namesto vrtnine.

PRIMER: setev POLJŠČIN (koruza), v zbirni vlogi pa prijavljena VRTNINA (npr. solata) ali v naravi trajni travnik, v zbirni vlogi pa prijavljen visokodebelni travniški sadovnjak ni OK in je to potrebno sporočiti pravilno oz. spremembo javiti.

Poleg pravilne prijave kmetijskih zemljišč in doslednega izpolnjevanja vseh zahtev ukrepa je na kmetijskem gospodarstvu izrednega pomena tudi sprotno in natančno vodenje vseh evidenc in pripadajočih dokumentov in pra-vočasno sporočanje premikov vseh kategorij živali ter pra-vilna označitev vseh živali.

2. VARSTVO VODA IN TAL IN PODNEBNE SPREMEMBE

2.1. Namakanje v ekološkem kmetijstvu

»Brez vode ni življenja.«

Namakanje kot agrotehnični ukrep pomeni vzdrževanje optimalnega vodnega režima v tleh. Voda v tleh je kot zdravje za človeka. Ko je padavin dovolj so vsi ukrepi v ekološkem kmetijstvu pomembni. Ko nastopi suša, postane vse manj pomembno, edino z namakanjem lahko dosežemo stabilen in pričakovan pridelek.

Voda predstavlja temeljni vir življenja za organizme, rastlinam omogoča rast in razvoj. V primerih suše, ko primanjkuje vode v tleh, je potrebno vodo z namakanjem umetno dodajati, da dosežemo primeren, kakovosten in zdrav pridelek na naših njivah. Namakanje opredeljuje dvojni odnos v kmetijskem okolju: tla-rastlina in rastlina-voda. Za kmetijstvo je pomembna vodna bilanca v tleh. K vodni bilanci pozitivno prispevajo padavine in kapilarni dvig, negativno pa izhlapevanje iz tal (evaporacija) in rastlin (transpiracija) ter odtok po površini tal ter pronicanje (gravitacijski odtok). Izhlapevanju iz tal in rastline rečemo s skupnim imenom evapotranspiracija.

V tleh se razvija koreninski sistem rastlin, preko katerega korenine črpajo vodo in hranila. Tla so sestavljena iz trdne, tekoče in plinaste faze. Govorimo o tleh kot trifaznem sistemu. Trdna faza zajema okrog 50 vol. % tal, ostalo polovico sestavljata plinasta in tekoča faza. Obe se nahajata v porah in sta nujni za rast in razvoj rastlin. Razmerje med tekočo in plinasto fazo se stalno spreminja, to je t.i. dinamično ravnovesje. Trdna faza oz. delci prsti se s pomočjo organske snovi v tleh med seboj lepijo in ustvarjajo strukturne agregate, ki so temelj strukture tal. Struktura tal je osnova rodovitnosti kmetijskih zemljišč. Rodovitnost kmetijskih zemljišč pomeni sposobnost tal, da oskrbujejo rastline z zrakom, vodo in potrebnimi hranili. Šele z namakanjem v ekološkem kmetijstvu lahko izkoristimo vse naravne danosti naših tal in lastnosti izbrane kulture.

Za namakanje v ekološkem kmetijstvu je pomembna izbira pravilne oz. ustrezne tehnologije ali namakalne tehnike. Najprimernejša tehnologija v ekološkem kmetijstvu je kapljično namakanje. Kapljično namakanje omogoča redne in kakovostne pridelke ob najvišji stopnji varovanja okolja, saj namakamo samo površino tal, kjer raste rastlina, obenem pa lahko praktično vsak dan dodamo rastlini toliko vode, kot jo potrebuje. Kapljično namakanje ima še druge prednosti, npr. manjšo porabo energije zaradi nižjih pritiskov v sistemih za namakanje, manjše izgube vode kot druge tehnologije za namakanje, učinkovito namakanje različnih tipov tal, primerno je praktično za vse kulture, voda ne prihaja v stik z listno površino, tako, da je zmanjšana nevarnost za pojav bolezni, kar je še posebej pomembno za namakanje v ekološkem kmetijstvu. Kapljično namakanje je kot primer dobre prakse možno povezati z uporabo folije ali druge zastirke (slama, ovčja volna, ipd.) pri ekološki pridelavi, kar vpliva na manjše izhlapevanje vlage iz tal in manjše težave z rastjo plevelov.

Kapljično namakanje ima tudi nekaj pomanjkljivosti. Lahko prihaja do mašenja kapljačev zaradi neustrezne filtracije vode. Nekatere živali (glodavci, ptiči) lahko poškodujejo kapljične cevi, zato je te cevi priporočljivo zadelati v zemljo, kar je tehnologija podzemnega kapljičnega namakanja, ki predstavlja idealno dodajanje vode za rastline ob najboljšem izkoristku brez izgub vode pri namakanju.

Za ekološko kmetovanje je uporabno tudi namakanje z mikroraz-

pršilci, ki prav tako spada med t.i. lokalizirano namakanje. Tudi ta sistem deluje pod nižjimi tlaki, posebej primeren pa je za namakanje zelenjave, ki potrebuje precej zračne vlage (kapusnice), pri tem pa moramo biti pozorni na količino dodane vode, da ne vplivamo na pojav bolezni. Razpršilna tehnologija in uporaba bobenskih namakalnikov (rolomatov) je v ekološkem kmetijstvu manj primerna, uporabljamo jo pri poljščinah in tistih vrtninah, ki prav tako potrebujejo več zračne vlage.

Za namakanje v ekološkem kmetijstvu potrebujemo izdaten in predvsem kakovosten vodni vir. K sreči je Slovenija vodno bogata država, zato nam kakovostnih vodnih virov ne primanjkuje. Kot vodni vir za namakanje lahko uporabljamo površinske vode (reke, umetna jezera, gramoznice, zajetja, zadrževalnike, ipd.), podzemne vode (vrtine, vodnjaki), deževnico in vodo iz vodovoda. Pred začetkom namakanja v ekološkem kmetijstvu moramo posebno pozornost posvetiti kakovosti vode v predvidenem vodnem viru, predvsem mikrobiološke značilnosti, vsebnost soli in težkih kovin, temperaturi, kalnosti, vsebnosti kationov, reakciji pH, itd. Morebitna prisotnost patogenih mikroorganizmov ali težkih kovin je ključna pri izbiri našega vodnega vira za namakanje v ekološkem kmetijstvu. Za namakanje ne smemo uporabljati onesnažene vode z industrijskimi odpadki (olja, maziva, barve, ipd.), ker taka voda ne škodi samo rastlini in kmetijskim zemljiščem, ampak lahko škodi preko pridelkov tudi ljudem.

Na namakanje vplivajo talne razmere, podnebje in kultura, ki jo pridelujemo. Talne lastnosti opredeljujejo namakanje v odvisnosti od tipa tal (lahka, srednje težka, težka), teksture (peščena, meljasta, ilovnata, glinasta), strukture (velikost in obstojnost strukturnih agregatov, poroznost, vrsta strukturnih agregatov), infiltracije (sposobnost vpijanja vode) in vodno zadrževalnih sposobnosti (vodno-retenzijske kapacitete). Podnebne razmere so pomembne pri strokovnem namakanju zaradi vpliva povprečne temperature ozračja in tal, sončnega sevanja, vetra in zračne vlage. Vsi ti parametri imajo odločilen vpliv pri višini evapotranspiracije in skupaj s padavinami določajo vodno bilanco v tleh. Na namakanje vpliva tudi kmetijska kultura, ki jo pridelujemo: vrsta rastline, sorta, višina, lastnosti in razdalje sajenja.

Pri namakanju v ekološkem kmetijstvu je pomembno, da ob upoštevanju pedoloških dejavnikov in meteoroloških danosti ter vrsti kulture, ki jo nameravamo namakati ugotovimo kdaj začnemo z namakanjem in natančno določimo količino vode za posamezne kulture, da ne uničujemo strukturo tal in še poslabšamo aeracijo tal. Pomembno je, da pri dnevnih obrokih namakanja ne presežemo stopnje infiltracije, saj s tem uničujemo strukturo tal, vplivamo na izpiranje hranil in po nepotrebem trošimo preveč vode za namakanje in povzročamo negativne vplive na okolje.

V ekološkem kmetijstvu mora biti namakanje skrbno načrtovan in izveden ukrep, upoštevati moramo meritve zgoraj navedenih hidroloških in meteoroloških parametrov, lastnosti tal in rastline ter spremljati vremenske razmere na svojem področju.

2.2. Zaščita pred točo in poplavami

Zaščita pred poplavami

Poplava je kompleksen dogodek z medsebojno povezanimi dejavniki, pri katerih izstopa povečan pretok vode v vodotokih. Povečan pretok v vodotoku nastane zaradi obilnih padavin na določenem povodju. Možnost nastanka poplave je odvisna od količine vode, ki jo vodotok lahko doseže in je odvisna, od sposobnosti infiltraci-

je tal, od višine podtalnice, od nagiba terena, od zasičenosti tal z vodo in od pokritosti tal na območju poplavne ogroženosti kmetijskih zemljišč. Vpliv na poplavno ogroženost ima tudi podpovršinski tok vode, ki je del padavin in ne ponikne do podtalnice pač teče prek zgornjih podzemeljskih plasti proti vodotoku. Določen del podpovršinskega odtoka doseže strugo takoj, preostali del pa za to potrebuje daljše časovno obdobje, odvisno od propustnosti tal, trajanja in intenzitete padavin. Poplave, zlasti ob daljšem in močnem deževju pogosto spremljajo zemeljski plazovi in erozija strug vodotokov, ki odnašajo rodovitno zemljo s kmetijskih površin.

Poplava kmetijsko proizvodnjo lahko močno prizadene, še posebej kadar vodna erozija odplavlja rodovitno plast zemlje. V izogib škodam po poplavah je zelo pomembno, da se opravlja kmetijske dejavnosti, kjer zemljišč ni potrebno obdelovati. Kmetijska zemljišča, kjer se poplava pogosto pojavlja je priporočljivo zatraviti, saj gost koreninski sistem trav preprečuje odnašanje rodovitne zemlje. Če se na poplavnem območju nahajajo njive naj bodo po spravi žit ozelenjene s prezimnim dosevom, po spravi koruze pa naj se njiv na poplavnem območju ne preorava pred setvijo naslednje kulture.

Vrste poplav v Sloveniji, ki prizadenejo kmetijsko pridelavo:

1. Hudourniške poplave: nastopijo, ko vode hitro narastejo, so kratkotrajne in silovite, povzročajo nanose na kmetijske površine (les, vejevje, prod, mulj, blato)
2. Nižinske poplave, ko vode pritečejo iz višje ležečih območij in se razlijejo po ravnini, kasneje počasi odtečejo v tla. Tem poplavam so najbolj izpostavljene kmetijske površine v spodnjem toku rek (Dravinja, Krka, Sava na brežiskem polju, Sotla). Na poplavljenih površinah ostajajo peščeno ilovnatih naplavin
3. Poplave na kraških poljih, ko vode počasi naraščajo, več dni ali tednov stojijo na kraških poljih in nato počasi odtečejo v podtalje (Cerkniško, Planinsko polje, Ljubljansko barje)

Za hitro odtekanje vode po strugi vodotoka je pomembno, da so vodotoki dobro pretočni in so iz njih odstranjene vse fizične ovire, ki bi lahko vplivale na zmanjšan pretok.

Ukrepi za zmanjševanje in preprečevanje škod pred napovedanimi poplavami

1. Spremljanje napovedi poplav: ARSO vreme, napovedi vremena
2. Upravljalce vodotokov obveščati o zagozditvah in slabši pretočnosti vodotokov
3. Kmetijske površine, ki ležijo v bližini vodotokov, ki poplavlajo, spremeniti v trajno travinje
4. Poskrbeti je potrebno za nemoteno odtekanje meteorne vode okrog gospodarskih poslopij in okrog hiše
5. Zagotoviti zadostno količino pitne vode za živali, spremljanje kakovosti vode (prisotnost fekalnih bakterij)
6. V primeru napovedanih poplav pravočasno poskrbeti za umik živali in krme iz ogroženih objektov
7. Ustrezno je potrebno zavarovati cisterne za gorivo in kurilno olje

Ukrepi za sanacijo škode po poplavah

Travinje: Ko voda odteče je potrebno s travnikov očistiti nanose in po potrebi vsejati ali dosejati travno rušo. Če do poplave pride pred košnjo, je potrebno takoj ko voda odteče opraviti čistilno košnjo. Če je travinje zalila umazana poplavna voda onesnažena s fekalijami ali z drugimi snovmi, krma ni primeren za prehrano oz. za pašo živali. Krma onesnažena s fekalnimi

bakterijami je vir okužb z nevarnimi bakterijami in s težkimi kovinami.

Poljščine in vrtnine: Poplave na njivskih površinah pogosto uničijo pridelek, lahko se ob poplavah odplavi tudi rodovitna prst. Na poplavljenih površinah je verjetnost nanosa mulja velika, zato so pridelki pogosto neprimerni za uporabo. Če so tla več kot 4 dni popolnoma zasičena z vodo, lahko pride do propadanja posevkov, še posebej v jesenskem času po setvah ozimin. V kolikor poplava odnese rodovitno prst, je erozijo potrebno sanirati. Na območjih, kjer poplava pogosto odnaša rodovitna tla naj se njiva spremeni v trajno travinje. Kadar poplava nastopi pred spravi pridelka z njiv je potrebno poskrbeti, da se z njiv ne pospravlja pridelkov, čez katere je tekla umazana poplavna voda.

Poplavljen krma: Krma, ki je bila poplavljen je bolj izpostavljena plesnenju, onesnaženosti z nevarnimi bakterijami in snovmi. Kadar je zaradi poplave namočena silaža ima to vpliv na nižjo pH vrednost silaže, kar zmanjšuje pH vrednost in povzroči hitrejšo pokvarljivost silaže. Če se živalim krmi krma, ki je bila poplavljen in je na videz uporabna, je kljub temu potrebno krmo redno pregledovati, če je še ustrezne kakovosti.

Podatki večletnih meteoroloških opazovanj kažejo na to da se vse bolj spreminja tudi vrsta padavin, saj zlasti v zimskih mesecih, ko je sposobnost infiltracije vode v tla zaradi zasičenosti tal z vodo ali zaradi zmrznjenih tal manjša, vpliva tudi na pogostejše poplave na poplavno bolj izpostavljenih območjih. Na območjih pogostejših poplav bo v bodoče potrebno začeti z gradnjo zadrževalnikov vode, ki bo v obdobju obilnejših padavin preprečevala poplavljanje kmetijskih površin, v obdobju suše pa bi voda v zadrževalnikih služila lahko kot vir vode za namakanje kmetijskih površin.

Zaščita pred točo: Toča je padavina v obliki bolj ali manj okroglih, trdnih prosojnih ledenih zrn s premerom nad 5 mm, ki nastanejo v nevihtnem oblaku. Toča nastaja v posebnih vremenskih razmerah, najpogosteje v topli polovici leta, v nevihtnih oblakih kumulonimbusih, ki vsebujejo veliko podhlajene vode. Točna zrna nastanejo zaradi vertikalnega dvigovanja vodnih kapljic iz toplejših v hladnejše plasti nevihtnega oblaka, kjer vodne kapljice zmrzujejo in se združujejo v zrna toče različnih debelin, ki zaradi svoje teže padejo na zemljo. Posebna značilnost toče je, da se pojavlja zelo neenakomerno in nezvezno po zemeljski površini.

Prizadene rastline v najbolj občutljivih fazah razvoja. Toča na rastlinah povzroči številne poškodbe, predvsem poškodbe listne mase, ki posledično zmanjšujejo fotosintetsko aktivno površino, poškoduje plodove rastlin ter cvetove, kar pomeni posledično manjše in manj kakovostne pridelke. Če pride do poškodb rodnege lesa, so lahko v trajnih nasadih posledice vidne še vrsto let.

Pojav toče je značilen za topli del leta od maja do začetka septembra. Zaradi segrevanja ozračja so pojavi toče vse pogostejši in bolj siloviti z debelejšimi zrnji toče. Toča običajno povzroči v pridelavi vrtnin, poljščin, sadnega drevja in v vinogradih veliko škodo. Škoda, ki nastane na kmetijskih pridelkih je odvisna od razvojne faze rastline in od vrste kmetijske kulture.

Kako zmanjšati/preprečiti škodo po toči v kmetijstvu

Postavitev zaščitnih mrež je očitno edini zanesljiv način, kako obvarovati kmetijsko pridelavo pred točo in tako zagotoviti stalnost pridelave zlasti pri pridelavi sadnih vrst in grozdja. Poznamo ravne in strehaste mreže. Mreža je na sredini vrste speta s sponkami. Pod težo toče se mreža med sponkami razpre in toča skozi odprtine pada na tla.

Zavarovanje kmetijske proizvodnje je eden pomembnih elementov za ublažitev posledic škode, ko neugodne vremenske razmere zelo prizadenejo posamezno kmetijsko gospodarstvo in bi v primeru nezavarovanosti ali kakršnekoli druge pomoči težko nadaljevali s svojo proizvodnjo.

MKGP sofinancira zavarovalne premije za zavarovanje škodnih dogodkov: toča, poplava, vihar in pozeba.

Od 21.12. 2018 je stopnja sofinanciranja višja. Višina sofinanciranja znaša:

- 50% za posevke, nasade in plodove,
- 30% za bolezni živali.«

Namen sofinanciranja zavarovalne premije je vzpodbujanje kmetov k zavarovanju, s čemer kmetijska gospodarstva zmanjšujejo dohodkovna tveganja, saj se državna pomoč za odpravo posledic škode v kmetijstvu namenja samo za naravne nesreče, ki jih ni mogoče zavarovati.

Tabela: Podatki o zavarovanih površinah in o zavarovanih živalih po letih, vir MKGP

	Zavarovanje (ha, št.)							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Sadje, intenzivni nasadi	1.729	1.190	1.230	1.255	1.107	976	1.328	1.120
Hmelj	1.009	937	683	775	996	1.051	1.249	1.347
Vinogradi	3.225	1.419	1.232	1.675	1.658	1.406	3.031	3.407
Žito	35.078	31.973	33.229	29.459	25.792	31.482	24.032	31.706
Druge rastline	14.026	11.233	10.597	9.517	8.790	6.570	7.122	7.868
Zavarovane kmetijske površine skupaj	55.067	46.751	46.971	42.681	38.343	41.486	36.762	45.448
Govedo	70.795	53.122	49.501	33.641	33.904	34.140	22.261	30.814
Prašiči	150.165	147.445	106.116	19.561	45.365	52.762	50.444	41.723
Konji, osli	2.205	2.214	1.657	1.574	3.898	2.051	1.093	1.012
Drobnica (ovce, koze)	3.554	2.070	1.984	1.808	1.667	1.517	1.633	1.525
Skupaj število živali	226.719	204.851	159.258	56.584	84.834	90.470	75.431	75.074

Obramba pred točo

Aktivna metoda obrambe proti toči je zmanjšanje nastajanja toče v oblakih s kemično – fizikalnimi (vnos reagentov v oblake, ki nosijo točo) ali z mehanskimi metodami (rakete, protitočni topovi). Obramba pred točo ni dokazano vedno uspešna, v letu 2018 je bila protitočna obramba na Štajerskem ponovno vzpostavljena. Deloma se protitočna obramba sofinancira iz sredstev MKGP, deloma iz lokalnih skupnosti.

2.3. Zagotavljanje ustrezne reje živali

V Sloveniji približno polovico leta živali prebijejo v za ta namen zgrajenih objektih. Hlevi in posledično prostori v njih so prilagojeni posamezni rejni živali in tehnologiji reje te vrste, kategorije. Seveda mora objekt, kjer bivajo živali omogočati živalim komfortno obnašanje, poleg tega pa zagotavljati ustrezno zaščito živali pred vremenskimi vplivi ter ustrezno gospodarjenje z nastalimi hranili ter s tem posledično preprečevanje dodatnega obremenjevanja voda, zraka in tal.

Osnovo pri opredelitvi minimalnih pogojev reje za živali predstavlja Pravilnik o zaščiti rejnih živali, v ekološkem kmetovanju pa moramo poleg teh upoštevati tudi pogoje reje, ki jih narekuje za-

konodaja s področja ekološkega kmetovanja.

Minimalni pogoji reje za različne vrste živali so opredeljeni v Uredbi 889/08 in 834/07. Za muflone, damjake in jelene ter kunce pa so minimalni pogoji reje opredeljeni v novem Pravilniku o ekološki pridelavi in predelavi kmetijskih pridelkov oziroma živil (Uradni list št. 72/2018). V ekološki živinoreji morajo biti upoštevani visoki standardi dobrega počutja živali in upoštevanje specifičnih vedenjskih vzorcev posameznih vrst živali.

V ekoloških rejah posameznih vrst živali poznamo določene kritične točke, katerih odraz v tehnologiji reje živali v praksi, pomeni odklon od zagotavljanja živalim ustrezne reje. V nadaljevanju so podane glavne kritične točke na področju zagotavljanja minimalnih pogojev reje za posamezne vrste živali, ki se lahko pojavijo v praksi in na katere moramo biti pozorni ves čas reje.

Reja govedi

Pri ekološki reji govedi je potrebno prednostno zagotavljati prosto rejo. Izjema je za enkrat dovoljena le pri kmetijskih gospodarstvih, ki redijo do 20 GVŽ iz govedi, ki jih smatramo kot majhna kmetijska gospodarstva. V skladu z novim pravilnikom (Uradni list št. 72/2018) bo potrebno na takšnih kmetijah do konca leta 2019 pridobiti soglasje od pristojnega organa, ki bo dovoljeval izjemo vezane reje na posamezni kmetiji, ki spada v kategorijo majhnih kmetij.

Pri prosti reji govedi se kritične točke pri zagotavljanju ustreznih pogojev reje pojavljajo na sledečih področjih:

- ustrezna notranja in izpustna površina na posamezno žival, zagotavljanje ustrezne notranje talne površine (polovica polnih tal, zdrsko varna tla), osvetlitev, zadostne skladiščne kapacitete za živinska gnojila, širina hodnikov in ostalih površin za gibanje živali, tehnologija reje - premajhna količina uporabljene nastilja ali pa neustrezen nastilj....

Vezana reja na manjših kmetijah je dovoljena, če pogoji reje ustrezajo zahtevam indeksa ustreznosti reje živali (v nadaljevanju: IURŽ) in vrednost indeksa doseže minimalno 24 točk. Pri tem je pomembno, da vsak pridelovalec s tovrstno tehnologijo reje sledi doseženim točkam v IURŽ in pri doseganju nizkih vrednosti, poskuša ugotoviti katero področje je potrebno izboljšati, da bodo pogoji reje ustrežnejši in počutje živali v povezavi s tem na višjem nivoju.

Tako se lahko na področju vezane reje izboljša 5 vplivnih področij (možnost gibanja, socialne stike, stanje tal, svetlobo in zračenje in intenzivnost oskrbe), ki končno vplivajo na doseženo vrednost, kot tudi posledično dobro počutje živali.

Pri izračunu IURŽ je zelo pomemben del uporaba izpusta in paša živali. Tako je potrebno živali čim večkrat v zimskem času izpustiti v izpust, ki pa naj bo utrjen po možnosti betoniran. Čez leto pa naj bodo živali čim dlje na paši. Tudi z dobro oskrbo živali, rednim čiščenjem opreme (napajalniki, krmilna korita, ..), primerno dolžino stojišč in tehnologijo reje (nastiljanje), zagotovimo boljše pogoje reje in posledično dosežemo višje število točk pri IURŽ.

Preureditev vezane v prosto rejo govedi – V Sloveniji so številne kmetije že prešle iz vezane v prosto rejo govedi. V ekološki pridelavi se je kot boljši v hribovitih predelih, kjer ni moč zagotoviti zadostne količine slame ali drugega nastilja, izkazal sistem proste reje z ležalnimi boksi. Seveda je sistem reje odvisen od koncepta vsakega KMG, zato je potrebno pred preureditvijo zbrati dovolj informacij, da končno urejena prosta reja, daje zadovoljstvo tako rejcu, kot tudi živalim. Pred preureditvijo hleva se svetuje ogled določenih sistemov reje, posvet s strokovnjakom za gradnje hle-

vov in nato izdelava tehnološkega načrta za kmetijo. Le tako bo tehnologija reje skladna z možnostmi in zahtevami vašega kmetijskega gospodarstva.

Pri drugih vrst živali se lahko odkloni od zahtev pojavijo na sledečih področjih:

Reja konj – minimalne dimenzije notranjih površin, prosta reja, osvetlitev;

Reja prašičev - ureditev izpusta, zagotavljanje minimalnih površin v času reje v hlevih in izpustih, osvetlitev;

Reja perutnine – izpust primerne velikosti, zagotavljanje pretežno ozelenjenega izpusta, zagotavljanje minimalnih pogojev reje v hlevu (počivalne grede, tla, število gnezd, ...)

Reja damjakov, muflonov in jelenov – zagotavljanje zadostne količine paše v času sezone - maksimalno število na ha površin, ureditev obore (višina ograje, ostri koti, ..), zagotavljanje čredink, ..

Reja kunccev – zagotavljanje izpusta in minimalnih površin na posamezno žival, ustreznost tal, ustreznost ograde v izpustu

Ureditev izpusta za živali

Možnost izpusta je (ena) od pomembnih prednosti, ki jih mora zagotavljati ekološka reja, zato mora biti izpust ne samo omogočen, pač pa mora ustrezati najvišjim standardom, da lahko zagotavlja dobrobit živali.

Izpust za živali naj bo sestavljen iz utrjene površine, predlaga se betoniranje z odvodom v gnojno jamo in ustrezne ograje, ki zagotavlja zadrževanje živali na tej površini. Mehka, zablatena površina ni ustrezna za ureditev izpusta, saj živali z izjemo prašičev ne gredo rade v takšne izpuste. Izpust naj zagotavlja tudi možnosti rednega čiščenja. Površina izpusta je lahko tudi delno pokrita.

Izpust pri govedu

Pri govedu moramo zagotavljati izpust ustreznih dimenzij v skladu s priložo 3, Uredbe 889/08. Izpust naj bo utrjen. Izpust je obvezen le v primeru vezane reje v zimskem času (če so čez vegetacijsko sezono živali na paši). V izpustu se lahko dodatno uredi krmišče in oskrba z vodo, ki bo v času zadrževanja živali v izpustu omogočalo pitje in zretje glede na potrebe živali.

Izpust pri prašičih

Izpust pri prašičih mora omogočati ritje. Tako se lahko izpust kljub temu betonira, v izpust pa polagamo različne materiale (šota, slama, ..), ki omogoča ritje prašičem. Zagotavljanje je potrebno ustrezne dimenzije predpisane z zakonodajo o ekološkem kmetovanju.

Izpust pri kuncih

V izpustu moramo zagotavljati zadosten prostor na posamezno žival in kategorijo, v skladu s Pravilnikom, izpust je lahko utrjen in urejen na pokriti površini.

Pri rastlinojedih živalih, ki imajo v zimskem času urejeno prosto rejo, čez leto pa se pasejo, ureditev izpusta ni obvezna.

V primeru nacionalnih omejitev pri uporabi zunanjih izpustnih površin zaradi nevarnosti širjenja določenih bolezni, je potrebno živali zadrževati na notranjih površinah in jim omogočati vse potrebne pogoje reje (osvetlitev, dostop do vode in zadostne količine voluminozne krme itd.).

2.4. Izboljšanje travne ruše v EK

Primerna botanična sestava travne ruše

Pomemben vir krme za domače živali predstavlja travinje. Travinje so travniki in pašniki, ki jih pokrivajo rastline iz treh skupin: trave, metuljnice in zeli. V vseh treh skupinah so lahko zastopane koristne, brezvredne ali celo škodljive do strupene rastline. V travni ruši želimo predvsem koristne rastline, posamezne skupine rastlin pa naj bodo zastopane v spodaj navedenih deležih:

	Trajno travinje:	Sejano travinje:
Trave	50-70 %	50-70 %
Metuljnice	10-30 %	30-40 %
Zeli	10-30 %	0-10 %

Trave predstavljajo prevladujoč del travne ruše in so v njej tudi najpomembnejše. Vsebujejo pomembne hranilne snovi in so najpomembnejše krmne rastline.

Metuljnice so zelo pomembne za kakovost pridelka. Čim več jih je v travni ruši, tem boljša je krma, saj vsebujejo veliko beljakovin, rudninskih snovi in vitaminov.

V pestri botanični sestavi travne ruše so tudi **zeli**. Pomen prisotnosti zeli v travni ruši je poleg okoljskih razlogov tudi proizvodnega značaja. Nekatere rastline pripomorejo k okusnosti krme, s tem se dvigne ješčnost živali. Spet druge zeli pripomorejo k varovanju zdravja živali, imajo namreč zdravilni učinek. Nekatere zeli imajo prav dobro hranilno vrednost. Kadar se zeli preveč razmnožijo, postanejo pleveli oziroma nezaželene zeli.

Na botanično sestavo travne ruše močno vpliva gnojenje in pa število rab oziroma način rabe travne ruše, kar lahko opazimo tudi pri vizualnem pregledu travne ruše.

Močno gnojenje z dušikom povečuje rast nekaterih širokolistnih zeli, kot so ščavje (*Rumex obtusifolius*) in ostale kislice, kopriva (*Urtica spp.*), regrat (*Taraxacum officinale*), regačica (*Aegopodium podagraria*) in druge. Če v travni ruši ni opaziti metuljnic, lahko iz tega sklepamo, da v tleh primanjkuje fosfor in kalcij.

Paša in pogosta košnja povečujeta delež nizkih, blazinasto razrastlih trav, košnja za siliranje oziroma sušenje pa spodbuja rast visokih vrst trav, ki se razraščajo šopasto, v praznih prostorih med njimi pa se širijo zeli.

Delež rastlin v travni ruši lahko ocenimo že ob pogledu na travinje. Bolj natančno pa deleže trav, metuljnic in zeli lahko določimo s tehtanjem posameznih botaničnih skupin na naključno izbranih mestih.

Travinje je sestavljeno iz velikega števila rastlin (na dvokosnem travniku je cca 240 različnih rastlin), vedeti pa moramo tudi to, da odvisno od vremena enkrat bolje rastejo ene, drugič pa druge.

Določitev deleža praznih mest

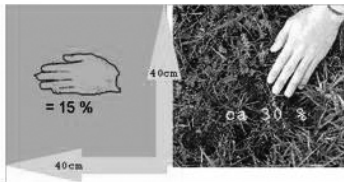
Oceno deleža praznih mest v travni ruši opravimo tako, da po opravljeni paši ali košnji izberemo nekaj mest na parceli v velikosti 40 x 40 cm. S polaganjem dlani v izbran kvadrat, ocenimo ali delež praznih mest predstavlja več kot 20 %, če vemo, da naša dlan predstavlja približno 15 % površine v izbranem kvadratu.

Ukrepi za izboljšanje botanične sestave travne ruše

S pravnim gnojenjem in rabo travne ruše torej najlažje omejimo razvoj neželenih vrst in dosežemo optimalno sestavo travne ruše, ki nam da najkakovostnejšo krmo.

	prazna mesta		
	10-35%	35-50%	>50%
	semena v kg/ha		
dosejavanje	10-15	15-20	20-25
vsejavanje - trakasta setev	večkrat letno po 5 kg/ha		
vsejavanje - V setev	20		
	25		

Uspeh dosejavanja je zelo odvisen od deleža praznih mest - (30% ali več)

Ocena deleža praznih mest v travni ruši (foto: www.gruenland-online.de)

Gnojenje naj bo usklajeno s potrebami rastlin po hranilih. Na podlagi analize tal in gnojilnega načrta preverimo ustreznost gnojenja in ga prilagodimo potrebam rastlin po hranilih. V ekološki pridelavi lahko uporabljamo vsa organska gnojila pridelana na ekološki kmetiji. Uporabljamo lahko le tista mineralna gnojila, ki ne vsebujejo hitro delujočega dušika in so dovoljena s strani kontrolne službe. Poleg gnojenja z dušikom, fosforjem in kalijem je izredno pomembno tudi apnjenje, ki ga je ponekod na naših travnikih potrebno redno uporabljati, saj je kalcij eden ključnih makrohranil za rastline. Z apnjenjem izboljšamo strukturo tal, povečamo njihovo zračnost in obenem sposobnost za zadrževanje rastlinam dostopne vode. Na kislih tleh je apnjenje nujno, saj tako izboljšujemo reakcijo tal (pH vrednost). Ustrezna reakcija tal je pogoj za dostopnost večine makro- in mikrohranil v tleh.

Število rab in gnojenje travne ruše morata biti v sozvočju, saj več kot gnojimo, več priraste, zato moramo rušo večkrat koristiti in obratno.

Zanimivo je tudi, da se pod vplivom vedno istočasne košnje na tri do štiri kosnih travnikih najbolj širi rman (*Achillea millefolium*). Tako je priporočljivo, da npr. prvo košnjo enkrat kosimo za siliranje, drugič za mrvo, tretjič za zeleno krmo oziroma pasemo, tako lahko spreminjamo čas odkosa. Zelo priporočljiva je tudi uvedba pašno-kosnega sistema rabe.

Košnja na naših travnikih je v večini primerov preveč v »živo«. **Višja košnja** povzroči bolj raznoliko botanično sestavo travne ruše. Nizka košnja posledično povzroča prazne prostore na travinju, na katere se naselijo pleveli. Pri nizki košnji je čas obraščanja trav, ki črpajo hranila iz korenin, zelo dolg. Pri optimalni višini košnje (6-9 cm) je čas obraščanja najkrajši, pri višji košnji pa imamo zmanjšan pridelek. Na travinju s pašno kosno rabo je priporočena višina košnje od 5 – 6 cm, na travnikih, kjer je večji delež metuljnic, je priporočena višina košnje 7-8 cm, pri lucerni pa do 9 cm.

Pomemben je tudi pravilen čas rabe travne ruše, saj s starostjo kvaliteta travne ruše pada. Posebno pri prvi košnji ne smemo čakati na maksimalen pridelek, ampak moramo gledati na razvojno fazo rastlin. Trave večino energije vložijo v tvorbo socvetja, s košnjo v tej fazi pa jih oslabimo, trave odmrejo, na prazna mesta na tako uničeni travni ruši pa se naselijo zeli.

Težave z uničeno travno rušo se kažejo tudi na pašnikih, kjer je neustrezno število živali na enoto površine ob določenem času (preveč ali premalo živali). Prevelike količine kalija, predvsem iz živinskih gnojil pri previsoki obremenitvi pašnika, ravno tako niso zaželene.

Načini zatiranja neželenih rastlin na travinju

Neželene rastline na travniku zatirajo z mehanskimi, fizikalnimi in kemičnimi metodami.

Mehansko zatiranje neželenih zeli uporabljamo v primeru, ko so se pleveli razširili samo v manjšem obsegu. Izberemo način, ki je prilagojen tipu tal in stanju travne ruše. V boju proti premočni zapleveljenosti nam lahko pomaga spomladansko **valjanje** travnih površin. Spomladanska zmrzal, ki privzdigne korenine travne ruše da izgubijo stik z zemljo, povzroči največ škoda na travinju, saj se na izpraznjena mesta širijo pleveli, predvsem rman. Valjanje je uspešno le, če imamo dovolj težak valjar (10-15 dt/m delovne širine). Pravi čas valjanja je močno odvisen od vlažnosti tal.

Travniška brana je predvsem uporabna za ravnanje krtin in odstranjevanje propadle organske mase, ki je ostala na travinju.

Brananje spomladi po suhi zimi, ki je privzdignila koreninice trav in ostalih vrst rastlin, deluje celo škodljivo za travnik. Brananje je uspešno predvsem tam, kjer so težka, zbita tla in je potrebno travno rušo razredčiti oziroma zrahljati in odstraniti mah. Bolj uporabno pri zatiranju plevelov je travniško česalo.

Ekološko sprejemljivi načini zatiranja neželenih rastlin z infrardečo svetlobo ali z ožiganjem plevelov so lahko dobra rešitev za manjša območja, kjer je dovolj delovne sile in so nezaželene rastline v manjšem obsegu. Biotični način zatiranja plevelov se pri nas uporablja v manjšem obsegu. Za biotično varstvo lahko uporabimo različne žuželke, glive, viruse, ogorčice in drugo. Koristno lahko uporabimo tudi domače živali. Na primer na pašniku, kjer pasemo govedo, ostajajo nepopasene rastline. Za govedom pasemo ovce ali koze, ki popasejo neželene rastline.

Prazna mesta, ki nastanejo pri zatiranju neželenih zeli je potrebno obvezno posejati s travno deteljnim semenom in tudi spremeniti dosedanje tehnologijo: ustrezno gnojenje (po potrebi zmanjšati dušik in dodati fosfor) in ustrezna raba (primer na višina košnje in pašnokosni sistem).

DOSEJAVANJE IN VSEJAVANJE NAJ POSTANETA REDEN UKREP!

Če je delež praznih mest v travni ruši večji od 30 %, priporočamo dosejavanje ali vsejavanje deteljno travne mešanice (TDM). Mešanice izberemo glede na talne razmere in način rabe. Vsejemo seme rastlin, ki jih v ruši primanjkuje in so zaželene v kvalitetni krmi.

Dosejavanje in tudi vsejavanje lahko izvajamo večkrat letno z manjšo količino semena trav (5 kg trav/ha), lahko pa vsejemo tudi metuljnice predvsem belo deteljo (1-2 kg/ha) v obstoječo travno rušo. Dosejemo lahko ročno, s trosilniki mineralnih gnojil, s cisterno za gnojevko, v katero natrosimo seme ali s sejalicami. S sejalnico lahko vsejemo tudi od 15 do 25 kg semena /ha. Najoptimalnejši čas za vsejavanje je od 15. avgusta dalje pa do konca septembra ter spomladi v marcu in aprilu. Na plitvih tleh in na bolj suhih območjih (Primorska) priporočamo poznopoletni termin setve.

Dosuševanje mrve

Najbolj preprost in razširjen je način sušenja na sušilnih napravah zunaj kot nekoč (švedski kozolec, ostrvi) oziroma s hladnim zrakom ali s toplim zrakom.

Hitrejši način spravila s travnika je dosuševanje ovele krme (do 30 % vlage) z ogretim zrakom. Bolj ko je krma ovela, bolj ekonočno je dosuševanje. Naš cilj je, da čim hitreje pospravimo krmo s travnika, tako je ta še dovolj vlažna, da nam drobljenje

ne predstavlja prevelikih izgub. Dосуševanje poteka v sušilnih boksih, s pomočjo toplega zraka izpod strehe ali s pomočjo toplotne črpalke za razvlaževanje zraka ali pa dosušujemo bale. Pri ogretim zraku prevladuje dogrevanje s soncem, v manjši meri pa se uporablja plinsko olje, sekanci, ali električna energija. Uveljavljajo se tudi kondenzacijske sušilnice s toplotno črpalko, ki so učinkovitejše, saj se preprihavljeni zrak razvlaži in tudi dogreje. Znotraj teh načinov se je razvilo veliko variant, ki imajo vse svoje prednosti in slabosti.

Pred odločitvijo o načinu dosuševanja zato priporočamo posvet s strokovnjakom, ki nam bo predstavil različne možnosti.

Ne glede na naš izbor načina dosuševanja sena, pa je v času splošnega ozaveščanja o ekologiji in prekomernega onesnaževanja narave s plastiko prehod na nesilirano krmo naš pomemben prispevek k varovanju narave.

Vrstno bogati travniki

S poskusi na travinju je bilo dokazano, da intenzivnejša raba in povečano gnojenje na splošno negativno vplivata na raznovrstnost in pestrost travne ruše.

Gnojenje s PK gnojili močno poveča zastopanost metuljnic v travni ruši že v prvem letu takšnega gnojenja in takrat imamo največjo rastlinsko pestrost.

Pogosta, 4 kosna raba, sicer povečuje delež trav in zeli v travni ruši v primerjavi z 2 kosno rabo, hkrati pa je povečana pogostnost košnje negativno vplivala na rastlinsko pestrost travne ruše. Opaženo je bilo razširjanje visokih trav na račun drugih vrst trav. Prenekatero vrste, predvsem metuljnice in nekatere zeli, ob pogosti rabi izginejo, ohranijo in razširijo pa se le tiste, ki prenesejo pogosto rabo. Za ohranjanje biotske pestrosti na travinju je najprimernejša 2-kosna raba in gnojenje s PK gnojili ter občasno apnjenje. Te travnike lahko rabimo tudi kot pašno kosne travnike s primerno tehnologijo (pravilna obremenitev in čas zasedbe čredink). Živali z muljenjem in odbiranjem najkvalitetnejših vrst sicer odpirajo prostor za nove rastline, obenem pa seme z gaženjem potiskajo v tla ter tako vplivajo na kaljenje novih rastlin.

Zelo visoka biotska raznovrstnost se je ohranila na vlažnih travnikih. Že od nekdaj kmetje vedo, kakšno kvaliteto krme lahko pričakujejo iz mokrotnih oz. vlagoljubnih travnikov. Na takšnih travnikih je bila izvajana izključno kosna raba in to v času, ko so se tla toliko osušila, da so lahko hodili po njih. Na mokrih, vlagoljubnih travnikih je slaba kvaliteta travne ruše in večinoma se je uporabi za nastilj oziroma z Barja so jo uporabljali za prehrano konj

Travna ruša in suša

V odvisnosti od sistema rabe in sestave travne ruše, imamo tudi različne višine košnje. Če travnike kosimo nizko, nekje na 2-3 cm, ostanejo rastline brez zelenega dela in tako ni asimilacije, regeneracija pa poteka preko korenin, hkrati pa so rastline zelo občutljive na visoke temperature in sončno obsevanje. Korenine se sčasoma izčrpajo, rastline pa se zato dalj časa obraščajo oziroma se posušijo.

Optimalna višina košnje je 6-9 cm, saj ob tej višini beležimo najkrajši čas obraščanja. Na višini 6-7 cm kosimo na travnikih brez metuljnic, na višini 7-8 cm kosimo travnike z več detelj, travno deteljne mešanice in tudi ekstenzivne travnike.

Če kosimo na višini nad 10 cm, pa to že precej vpliva na zmanjšan pridelek.

Če je višina košnje prilagojena rabi travne ruše, lahko pričakujemo dovolj kakovostne krme. Krmo, ki je višje pokošena je lažje obračati in pobirati, kar še posebej velja za strojno obdelavo. Z nakladalko ne trgamo korenin, krma je čistejša, saj zemlja osta-

ne na tleh, trava pa ostaja v dobri kondiciji.

Trava, ki je pokošena višje ima še vedno zelene liste, zato lažje prenaša sušo in visoke temperature in tudi hitreje izkoristi organska gnojila (gnojevka, gnojnica), ki jih trosimo za naslednjo košnjo. S tem, ko trava hitreje izkoristi dušik iz organskih gnojil, je tudi nevarnost izpiranja in izhlapevanja dušika manjša in se ga tako več izkoristi za rast rastlin.

Ob višji košnji bo trava poleti (če bo zopet suša) res rjava, vendar korenine ne bodo propadle (propadejo samo listi) in bo zato ob prvem dežju tudi hitreje ozelenela.

Pri pašno kosni rabi v času suše živali spuščamo na eno čredinko, ki jo v bistvu žrtvujemo, saj bodo živali uničile strukturo tal in tudi botanično sestavo travne ruše, bodo pa ostale čredinke počivale in čakale boljše vremenske pogoje.

2.5. Ekološko čebelarjenje

Čebelarstvo je zelo pomembna panoga kmetijstva, katera prispeva k številnim gospodarskim koristim kot tudi širše ekosistemskim. S spreminjanjem podnebja, poselitvijo, naravnim nesrečam, pa se pestrost rastlinja, ki ga čebelarje družine koristijo za lasten razvoj in s tem obstoj, kot tudi število vse bolj krči. Vse več je daljših obdobij, ko so čebelarje paše v naravi prekinjene (suša, pozeba, mraz, ..), zato v tem segmentu lahko z vzajemnim sodelovanjem kmeta in čebelarja pripomoremo k izboljšanju stanja in posledično lažji ohranitvi čebeljih družin tudi v ekstremnih pogojih leta. V ekološkem čebelarstvu pa je zadostna prisotnost medečih rastlin v naravi še toliko bolj pomembna, še zlasti v poznopoletnem in jesenskem obdobju, saj naj bi zimske zaloge prednostno izhajale iz ekološkega medu.

Že nekaj let se na področju Slovenije izvaja projekt »kar sejemo to žanjemo«, katerega je nosilec ČZS s vsemi sodelujočimi partnerji (http://www.czs.si/objave_podrobno_czs/8322). Omenjeni projekt daje rezultate, ki se odražajo v vse večjih površinah posejanih z medovito ajdo, v zadnjem letu pa tudi sončnic. Projekt poleg osveščanja javnosti glede vsestranskih pozitivnih učinkov setve ajde ali sončnice (kvalitetna prehrana ljudi, varovanje tal, hrana za opravevalce, ...), daje tudi jasno sporočilo glede medsebojnega sodelovanja kmetov in čebelarjev na tem področju. S primerom v praksi in spoznavanjem pozitivnih učinkov tako čebelarjev kot poljedelcev v času pridelave teh rastlin, hitreje in zanesljiveje dosegamo željene cilje.

Medovite rastline lahko sejemo v kolobarju po spraviu zgodnejših glavnih kultur. Tako lahko naknadne medovite posevke sejemo po spraviu zgodnjega krompirja, žit, .. S setvijo medečih posevkov poskrbimo tudi za zaščito tal pred neugodnimi vremenskimi vplivi, kot je suša, močna sončna pripeka, nalivi, ..., preprečimo razrast plevelnih vrst rastlin in končno zeleno maso uporabimo za zeleno gnojenje ali v primeru tehnološke zrelosti, pridelke spravimo (npr. ajda). Na takšnih tleh zagotavljamo tudi boljšo strukturo tal. Naknadni medeči posevki tudi izkoristijo ostanke hranil, ki bi se v nasprotnem primeru sprala v globlje plasti oziroma v podtalnico. V Sloveniji lahko tako sejemo facelijo, sončnice, gorjušico, ... **Facelija** – je ena od najbolj medovitih rastlin, ki lahko raste v našem okolju. Sejemo jo lahko kot glavni posevek ali naknadni, po spraviu glavnih kultur. Po vzniku zelo hitro raste in po približno 6 tednih optimalne rasti prične s cvetenjem. Ustvari veliko zelene mase, saj lahko zraste tudi do 90 cm v višino. Cveti sorazmerno dolgo. Ne prenaša prenizke temperature, zato običajno v celinski Sloveniji ne prezimi. Zelo dobro se je izkazala kot rastlina, ki hitro veže dostopni dušik v tleh po spraviu glavne kulture, ki bi se sicer

lahko izpral v globlje plasti. Ker rastlina vsebuje veliko dušika, se v tleh po zaoravanju zelo hitro razgrajuje. Ima zelo drobno seme, zato je potrebno setveno površino dobro pripraviti in poskrbeti, da je seme prekrito z zemljo. Rastlina hitro raste po vzniku in v rasti prehititi tudi vse plevelce. Za čebele in ostale opráševalce je zelo koristna, saj lahko cveti do 4 tedne in daje obilo cvetnega prahu in nektarja. Ocenjujejo, da lahko 1 ha facelije proizvede od 100-450 kg medu. Produkcija nektarja pa lahko zelo niha in je močno odvisna od klimatskih pogojev, kjer je temperatura zelo pomembna dejavnik.

Ajda – V Sloveniji pridelujemo ajdo v kolobarju že vrsto let. Zaradi njene vsestranskosti ajda v zadnjih letih ponovno pridobiva svoje mesto v kmetijstvu, kot tudi širše v prostoru. Na kmetijske površine jo enako kot facelijo lahko sejemo kot glavni posevek ali naknadni po spravilu glavnih posevkov. Poleg pridelave semen, ki jih lahko uporabimo v kulinariki, pa je lahko odličen vir hrane za čebele in ostale opráševalce. V literaturi najdemo podatek, da lahko 1 ha ajde proizvede podobno količino medu, kot facelija in to je od 100 pa tudi do 300 kg in več medu. Seveda pa v zadnjih letih ajda ne medu več tako obilno, kot pred leti, kar pripisujejo različnim dejavnikom (preobilno gnojenje...). Ajda dobro medu v lepem sončnem in zmerno toplem vremenu. Posevek ajde z dobrim sklopom v kolobarju po spravilu pušča čisto njivo z dobro strukturo tal.

Sončnice – Tudi sončnica je dobra medovita rastlina, ki lahko proizvede večje količine nektarja in cvetnega prahu. V literaturi navajajo okrog 250 kg medu po ha zasajenih sončnic. Seveda tudi tu podobno kot pri drugih medovitih rastlinah na medenje vplivajo številni faktorji. Najbolje medu v stabilnem lepem vremenu, škodi pa suša, meglja ali pa padavine. Prvotni namen pridelave sončnic je pridelava olja. Lahko pa jo pridelujemo za namene proizvodnje kvalitetne krme za živino ali zrnja za krmljenje ptic v zimskem času ali zgolj kot okrasno rastlino. Sončnice sejemo kot glavni posevek v aprilu ali maju ali naknadni posevek po spravilu žit. Potrebujemo sončno lego, rodovitna tla ter zadostne količine vode v tleh. Sončnica pušča čista in ne zapleveljena tla, kar je v ekološki pridelavi zelo pomembno.

Ostale medovite rastline (zelišča, okrasne rastline, ..) – V bližini čebelnjaka ali lastnih domov lahko posadimo tudi številna medeča zelišča, ki lahko v času brezpašne dobe, kot tudi sicer, dajejo čebelam manjše količine hrane in z rednim dotokom hrane v panj spodbujajo matico, da neprekinjeno in stalno zalega. Tako lahko zasadite različne mete, drobnjak, navadno dobro misel, vrni šetraj, .. Ali pa ob robove njiv ali vrtov posejete semena različnih cvetnic, ki pa poleg čebel oskrbujejo s potrebno hrano tudi ostale koristne organizme, ki kasneje vzpostavljajo ravnotežje med koristnimi in škodljivimi organizmi na posevkih in s tem prispevajo k kakovostnejšemu in večjemu pridelku poljščin, zelenjave, sadja itd.

Literatura:

- <https://www.agroklub.com/ratarstvo/facelija-proizvodna-i-medonosna/5195/>
- http://www.digitalna-knjiznica.bf.uni-lj.si/agronomija/vs_ozvatic_peter.pdf
- Tehnologija pridelave sončnice - http://www.kmetijskizavod-celje.si/images/upload/2017/1433_TN_son%C4%8Dnica,_10.04.17.pdf
- <http://www.czs.si/Upload/files/medovite%20rastline.pdf>

2.6. Ekološko semenarjenje

Kakovostno seme je pridelano s skrbno tehnologijo pridelave, ki je prilagojena zahtevam posameznih vrst kmetijskih rastlin (poljščine, zelenjadnice, krmne rastline, ...). Uradno potrjeno ali certificirano seme kmetijskih rastlin je pridelano in dodelano po predpisanih postopkih in pod uradnim nadzorom pooblaščenih certifikacijskih organov. Postopki certificiranja semen temeljijo na strokovno utemeljenih in na mednarodni ravni sprejetih certifikacijskih shemah (OECD) in pravilih laboratorijskega testiranja (ISTA), ki zagotavljajo najvišjo raven sortne pristnosti in čistosti ter zdravstvenega stanja. Tehnično kakovost semen (kalivost, čistoča) pa zagotavlja ustrezna dodelava (sušenje, čiščenje, kalibriranje) in skladiščenje. Le certificirano seme daje zdrav, kakovosten in visok pridelek, hkrati pa prispeva k manjšemu obremenjevanju okolja. Seme se certificira v postopku, ki ga imenujemo certifikacija ali uradna potrditev in je obvezna za semena poljščin (žita, krmne rastline, pesa, oljnice in predivnice) ter semenski krompir. Semen poljščin in semenskega krompirja se ne sme tržiti, če ni certificirano. Certificira se lahko tudi seme zelenjadnic. Kakovostno seme je pridelano s skrbno in prilagojeno tehnologijo pridelave glede na zahteve posameznih vrst kmetijskih rastlin (poljščine, zelenjadnice, krmne rastline, ...). Rezultat semenske proizvodnje je seme, ki ga z uradno etiketo potrjuje in izda certifikacijski organ. Seme, ki je pridelano oziroma prvič dano na trg v Sloveniji, uradno potrdi Kmetijski inštitut Slovenije svojo Službo za uradno potrjevanje.

Certificirano seme mora biti opremljeno z etiketo. Ta mora biti predpisne velikosti in barve (bela – osnovno seme, modra – certificirano seme I. generacije, rdeča - certificirano seme II. generacije, temno rjava – trgovsko seme). Na etiketi so navedeni naslednji podatki: vrsta, sorta, kategorija semen, datum zapiranja ali datum izdaje analize semen, neto masa pakiranja.

Prednost certificiranega semena je sortna pristnost in sortna čistost, visoka kalivost in ustrezna čistoča, ni prisotnih plevelov in ni okuženosti z boleznimi in škodljivci, ki se lahko prenašajo s semeni. Omogočajo uvajanje sodobnih načinov kmetijske pridelave in izkoristek genetskega potenciala sort, dajejo možnost za namensko pridelavo (npr. paprika za predelavo (ajvar), trda pšenica za testenine, bela koruza za bel koruzni zдроб) ter pridelovalcem zagotavlja stabilne in kakovostne pridelke.

Uporaba lastnega pridelka semen za setev je vprašljiva sortna pristnost in slabša sortna čistost, kalivost in čistoča semen so lahko nezadostna in neznano je zdravstveno stanje (možnost okuženosti z boleznimi), možna prisotnost škodljivcev, težko določimo ustrezno potrebno količino takšnega semena, iz leta v leto dajejo manjše pridelke (npr. žita tudi do 70% manj), pridelki so pogosto slabše kakovosti in imajo manjša tržno vrednost, vprašljiva oz. manjša je tudi pridelkov varnost krme in živil zaradi prisotnosti mikotoksinov.

Za ekološko kmetovanje mora certificirano seme izpolnjevati zahteve določene s predpisi o ekološki pridelavi. Poleg uradne etikete izdane s strani organa za certificiranje semen, mora imeti tudi še certifikat organa za certificiranje ekološke pridelave. Zato ekološki pridelovalci kupujejo semena, ki so vpisana v podatkovno zbirko ekoloških semen, semenskega krompirja in vegetativnega semenskega materiala pri MKGP. V tej zbirki je zbran razpoložljiv semenski material za vrste in sorte kmetijskih rastlin v Republiki Sloveniji. Ekološki pridelovalci lahko v primeru, da na trgu ni ekoloških semen posameznih vrst ali sort, uporabijo tudi konvencionalno, nerazkuženo seme, na podlagi dovoljenja kontrolnega organa za ekološko kmetovanje.

Z uporabo certificiranega semena spodbujamo tudi semenarstvo in setev slovenskih sort, kar Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano podpira tudi v okviru Programa razvoja podeželja 2014–2020 z ukrepoma KOPOP in ekološko kmetovanje, saj se lokalne sorte ohranjajo le, če se pridelujejo.

Viri

- <http://www.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/podrocja/Kmetijstvo/Semenarstvo/Zlozenka-PomenU->

porabeCertificiraniSemen-web.pdf

- <https://www.nasasuperhrana.si/clanek/pomen-uporabe-certificiranega-semena/>
- http://www.mkgp.gov.si/si/delovna_podrocja/kmetijstvo/ekolosko_kmetovanje/podatkovna_zbirka_ekoloskega_semena_semenskega_krompirja_in_vegetativnega_razmnozevalnega_materiala/

3. TRŽENJE EKOLOŠKIH PRIDELKOV IN IZDELKOV KONKURENČNOSTI

3.1. Predstavitev e- kataloga in javno naročanje

Katalog živil za javno naročanje je elektronsko orodje oz. spletna aplikacija, ki so jo izdelali na GZS- ZKŽP v sodelovanju s KGZS in ZZS. Aplikacija je brezplačna za člane KGZS. V njem ZKŽP dodaja ponudbo podjetji, KGZS ponudbo kmetov in ZZS ponudbo zadrug.

Aplikacija je bila narejena z namenom, da lahko javna ustanova hitro in učinkovito v skladu z zakonodajo pripravi javno naročilo in izločenih sklopov, ob sočasni analizi trga in iskanja lokalnih dobaviteljev. Na enem mestu se tako vidi, katera živila in ponudniki so na trgu.

Javni zavodi oddajajo javna naročila skladno z javno-naročniško zakonodajo. Kar pomeni, da morajo odgovorne osebe v javnih zavodih slediti spremembam zakonodaje in hkrati spremljati stanje ponudbe na trgu. Tako zakonodaja kot trg z živili se stalno spreminjata. Pri pripravi javnega naročila je potrebno načrtovati čas, ki je potreben za pripravo celotne dokumentacije, kar je oteženo zaradi velikih razlik med javnimi zavodi v:

- porabljenih količinah živil,
- normativih za kader, ki vodi prehrano,
- izobrazbi kadra, ki pripravlja javno naročilo,
- možnostih najema pravne pomoči itd.

Katalog živil za javno naročanje javnim zavodom omogoča pravilno pojmovanje živil in oblikovanje sklopov ter v kasnejši fazi izpis šifer za naročanje, ean kod, hranilnih vrednosti, alergenov itd.

Katalog je informativne narave in omogoča javnim zavodom pravo analize trga ter pridobitev podatkov o izdelkih. Preko kataloga živil za javno naročanje je javnim zavodom nudena pomoč pri:

- iskanju lokalnih ponudnikov
- poimenovanju živil,
- oblikovanju sklopov,
- oblikovanju meril,
- oblikovanju izločenih sklopov,
- izpisu ponudnikov in njihovih izdelkov,
- izpisu podatkov o hranilni vrednosti, alergenih in o implementiranih shemah kakovosti.

Ponudniki imajo lasten dostop do kataloga, preko katerega urejajo podatke in svojo lastno ponudbo pridelkov in izdelkov. Takšen dostop omogoča hitro posodabljanje ponudbe izdelkov in s tem javnim zavodom dostop do zadnjih podatkov. Ponudniki preko kataloga predstavijo kmetijo ali podjetje in izdelke z opisi, navedbo hranilnih vrednosti, alergenov ter shem kakovosti.

Lastnosti kataloga

Katalog se stalno dopolnjuje s ponudniki in njihovimi pridelki oz. izdelki.

Zagotovljena je nadgradnja aplikacije in povezava z drugimi podobnimi aplikacijami, ki jih že uporabljajo javni zavodi, kot so npr. spremljanje realizacije pogodb, knjigovodstvo, uporaba receptur in priprava jedilnikov in drugo. Aplikacija koristi kmetom in ostalim ponudnikom, saj jih pripelje do novih naročil in možnost povečanja proizvodnje. Trenutno je vpisanih v katalog 179 ponudnikov (od tega 120 kmetij) s 3494 izdelki, uporablja pa ga 928 JZ (bolnišnice, šole, vrtci, občine, različni zavodi, domovi in centri). Kmetije lahko imajo neposreden vstop do kataloga – vendar morajo to plačati. V kolikor vstopajo preko KGZS, je njihov pristop in ponudba brezplačna.

Zemljevid v aplikaciji prikaže tudi kdaj javnemu zavodu potečejo pogodbe – vsake 3 mesece so s strani KGZS kmetje obveščeni po e pošti.

Za javne zavode pomeni katalog pomoč pri pridobivanju podatkov ponudnikov in njihovih proizvodov, vključno z alergeni, hranilnimi vrednostmi in certifikati kakovosti, ter jih geografsko umešča na zemljevid Slovenije. Omogoča izpis izbranih živil po posameznih sklopih za objavo na Portalu javnih naročil in povpraševanje pri ponudnikih za izločene sklope (kratke verige in neposredne dobave).

Hranilne vrednosti morajo biti navedene zaradi: kadra, ki sodeluje pri pripravi javnega naročila (organizatorji prehrane, vodje kuhinj, računovodje, učitelji gospodinjstva,...), ker jim aplikacija omogoča izračunavo posameznega obroka po posameznih hranilih, skladno z Zakonom o šolski prehrani in smernicami zdravih prehranjevalnih navad.

Kategorije, podkategorije, tipi:

- 27 kategorij (mleko in mlečni izdelki, meso, čaji, sveže sadje in zelenjava,...)
- 115 podkategorij (mleko, piščančje meso,...)
- 2336 tipov (sadni jogurt okus jagoda)
- 179 ponudnikov (120 kmetij, 47 podjetij, 12 zadrug)

Potek vpisa v katalog

Vpis v katalog je možen preko spletne strani na začetku strani (vpis ponudnika), preko svetovalcev, preko kontaktne osebe na KGZS.

Zelena in rjava košarica

Zelena košarica se pri tipu živila uporabi, ko se želi živilo umestiti

v javno naročilo (ponudba vseh, ki želijo sodelovati v rednem JN – podjetja, vzgojno-izobraževalnega zavoda...). Rjavo košarico se uporabi za oblikovanje izločenih sklopov in/ali izvedbo povpraševanja po ponudbi izdelkov za izločene sklope. Le ti potečejo po korakih: povpraševanje javnega zavoda – odgovor ponudnika (kmeta) glede količin/dobav/cene – potrditev- dobava/račun/plačilo, brez birokratskega vstopa v sveženj aktov siceršnjega javnega naročila.

Vendar pa kmetija prejme povpraševanje po e pošti. V kolikor se kmetje odzovejo, skleneta naročilo. Po dobavi kmetija dostavi e račun (E računi se izdajajo lahko tako, da se gre direktno na banko in tam pošljejo račun na javni zavod ali z vpisom v portal UJP z digitalnim potrdilom. Preko tega portala je možno poslati do 60 e-računov letno brezplačno)

Ko se zaključi naročilo se exel tabela shrani in se lahko uporabi v naslednjem javnem naročilu.

3.2. Možnosti povezovanja za skupni nastop na trgu v okviru PRP 2014-2020

Vzroki, zakaj se kmetje (vključno z ekološkimi) ne odločijo za samostojno trženje svojih pridelkov, so prav gotovo znanje, čas in denar. Ponudniki ekoloških pridelkov in izdelkov so velikokrat prepuščeni sami sebi in z razpoložljivo lastno delovno silo težko sočasno skrbijo za proizvodnjo, predelavo in predajo proizvodov. Prav zato je velika priložnost **povezovanje ponudnikov za skupen nastop na trgu**. S povezovanjem je možno doseči bolj raznoliko, bogatejšo ponudbo, ki jo kupci želijo. Druge prednosti povezovanja so zniževanje stroškov prodaje, izmenjava izkušenj, skupna nabava, zmanjševanje bremen administracije, ipd. Čeprav je povezovanja in skupnega nastopa na trgu še vedno premalo, pa lahko vidimo, da se v skladu s potrebami povečuje tudi ponudba.

Ciljno povezovanje ponudnikov, sodelovanje in partnerski pristop podpirajo tudi ukrepi Programa razvoja podeželja 2014-2020.

Povezovanje v skupine oz. organizacije proizvajalcev podpira tudi

ukrep **M9.1**. Cilj ukrepa je povečanje skupnega trženja kmetijskih in gozdno-lesnih proizvodov z namenom prilagajanja proizvodnje zahtevam trga. Podpore so namenjene lažjemu ustanavljanju in začetnemu delovanju skupin in organizacij proizvajalcev na področju kmetijstva in gozdarstva. Upravičenci v okviru tega ukrepa so na novo ustanovljene skupine in organizacije proizvajalcev, ki imajo pomemben tržni delež, so pravne osebe in izpolnjujejo pogoje za mikro, mala in srednja podjetja. Podpora se na podlagi poslovnega načrta dodeli v obliki nepovratnih sredstev. Stopnja podpore znašajo 10 % tržne proizvodnje za prvo leto, 9 % za drugo leto, 8 % tržne proizvodnje za tretje leto, 7 % tržne proizvodnje za četrto leto in 6 %, in sicer od priznanja skupine oz. organizacije proizvajalcev. Na leto se lahko izplača največ 100.000 evrov podpore. Zadnji obrok se izplača, ko se preveri, ali je poslovni načrt pravilno izveden.

V okviru ukrepa **M16** – Sodelovanje je podukrep **M16.4**, ki naslavlja horizontalno in vertikalno sodelovanje med udeleženci v dobavni verigi za vzpostavitev in razvoj kratkih dobavnih verig in lokalnih trgov ter omogoča podporo za promocijske dejavnosti na lokalni ravni, ki so povezane z razvojem kratkih dobavnih verig in lokalnih trgov. Cilj podukrepa je inovativen pristop. Podpora je namenjena izvedbi projektov sodelovanja kmetijskih gospodarstev in posrednikov s ciljem vzpostavitve lokalnega trga ter s tem povezanih promocijskih dejavnosti in je v obliki nepovratnih finančnih sredstev. Znaša do 100 % upravičenih stroškov. V primerih, ko upravičenec delno sofinancira stroške projekta, je lahko stopnja intenzivnosti podpore ustrezno nižja. Stopnja podpore se ustrezno zniža tudi glede na pravila državnih pomoči. Najnižji znesek podpore na posamezno vlogo na javni razpis za izvedbo projekta znaša najmanj 45.000 EUR in največ 100.000 EUR. Podpora se dodeli za obdobje trajanja izvajanja projekta za 24 ali 36 mesecev.

V okviru ukrepa **M19** - Podpora za lokalni razvoj v okviru pobude LEADER, pa je povezovanje za skupni nastop na trgu lahko tudi razvojni cilj lokalnega območja, ki ga le-ta opredeli v strategiji lokalnega razvoja in pridobi podpora za izvajanje operacij, za pripravo in izvajanje dejavnosti sodelovanja lokalne akcijske skupine (LAS) ter podporo za tekoče stroške in stroške animacije. Ukrepi predstavljajo orodje pri spodbujanju skupnega lokalnega razvoja po pristopu »od spodaj navzgor«.

4. PRIMERI DOBRIH PRAKS

Za udeležence izobraževanja bomo pripravili predstavitev dveh dobrih praks, ki jo bo nosilec dejavnosti predstavil v predavalnici s pomočjo pripravljene predstavitve. Ob koncu predstavitve bo na voljo tudi čas za diskusijo med nosilcem predstavitve kmetije in udeleženci izobraževanja. Vključene kmetije bodo izbrane iz lokalnih območij, z raznoliko pridelavo in možnostjo predelave,

kjer bodo predstavljeni različni segmenti pridelave in predelave. Tako bodo udeleženci lahko pridobili koristne informacije ter izmenjali izkušnje z nosilcem kmetije. Za nabor oz. izbor kmetij kot primeri dobrih praks so zadolženi člani projektne skupine tega usposabljanja.

Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije

Izdala: Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, Gospodinjska ulica 6, 1000 Ljubljana v okviru usposabljanja kmetov za ukrep EK v letu 2018 • Uredil: Igor Hrovatič • Prelom: Andrej Lombar
• Tisk: Tiskarna Januš d.o.o. • Naklada: 3900 izvodov • Januar 2019